

Erfgoedhuis Den Wolsack
Oude Beurs 27 – 2000 Antwerpen
T + 32 3 212 29 50
F + 32 3 212 29 51
info@monumentenwacht.be
www.monumentenwacht.be

monumentenwacht
Vlaanderen vzw
een initiatief van de Vlaamse provincies

JAARVERSLAG 2018

INHOUDSOPGAVE

INHOUDSOPGAVE	2
DE WERKING VAN MONUMENTENWACHT IN ÉÉN OOGOPSLAG	3
1. DE PROVINCIALE WERKING VAN MONUMENTENWACHT	4
1.1 Ledenbestand	4
1.2 Objectenbestand	6
1.3 Bouwkundige dienstverlening	7
1.4 Dienstverlening interieur	9
2. MONUMENTENWACHT VLAANDEREN	10
2.1 Personeelskader	10
2.2 Bestuursorganen	11
3. ORGANISATIE SAMENWERKINGSVERBAND	13
3.1 InterProvinciaal Overleg (IPO)	13
3.2 Thematische werkgroepen	14
4. ONDERSTEUNING VAN DE PROVINCIALE WERKING	15
4.1 Expertiseopbouw & Advies (bouwkunde/interieur)	15
4.2 Opleidingen	17
4.3 Delen van expertise met het erfgoedveld	19
4.4 Publicaties	21
4.5 Communicatie en promotie	22
4.6 Internationale werking	25
4.7 Rapporteringsdatabank MAKSbo & centrale databank iMAKS	25
4.8 Veiligheid en preventie	26
5. Opdrachten Vlaamse Overheid	29
5.1 Meerjarenonderhoudsplannen met kostprijsindicaties (KPI)	29
5.2 Archeologie	30
5.3 Varend en industrieel erfgoed	33

1. DE PROVINCIALE WERKING VAN MONUMENTENWACHT

Binnen elke Vlaamse provincie verzorgt Monumentenwacht de eerstelijnsdienstverlening voor bouwkundig erfgoed en waardevolle interieurs. De taak bestaat hoofdzakelijk uit het inspecteren van objecten, het formuleren van adviezen voor behoud en beheer, en het rapporteren van de bevindingen.

1.1 LEDENBESTAND

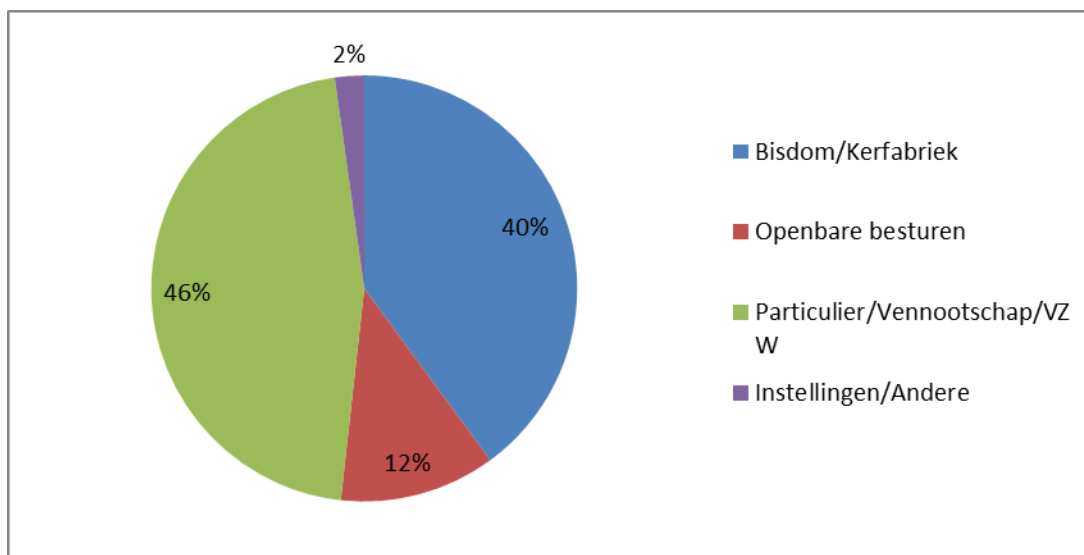
Overzicht van het aantal aangesloten leden 2008-2018

Jaar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bisdom	6	6	6	6	14	13	12	12	12	11	10
Kerkfabriek	1177	1197	1202	1240	1265	1272	1278	1264	1261	1266	1247
Intercommunale	6	5	4	4	6	8	9	9	10	10	13
OCMW	25	26	24	25	25	27	27	24	24	23	22
Stad of Gemeente	243	254	259	281	285	289	288	271	278	281	281
Provincie	15	15	12	15	14	14	16	16	15	11	12
VI. Gemeenschap	18	17	18	23	26	29	30	29	29	29	31
Federaal	20	21	22	23	21	21	22	16	15	16	14
Particulier	993	958	964	982	971	995	971	905	880	850	844
Vennootschap	228	231	248	286	310	325	337	341	348	345	343
VZW	188	193	197	213	216	230	242	242	242	257	262
Instellingen	15	15	16	3	1	3	6	8	10	10	11
Andere	86	88	117	8	13	2	0	12	18	41	59
Totaal	3020	3026	3089	3109	3167	3228	3238	3149	3142	3150	3149

Op 31 december 2018 waren 3149 leden aangesloten bij de provinciale monumentenwachten. Daarmee blijft het ledenaantal al vier jaar op rij stabiel. Bijkomend zijn er nog 59 leden varend erfgoed, die niet zijn aangesloten bij de provinciale monumentenwachten, maar bij Monumentenwacht Vlaanderen.

Dat brengt het totaal aantal leden van Monumentenwacht in 2018 op **3208**.

Wat het type leden betreft blijft de situatie vergelijkbaar met voorgaande jaren; de privé-eigenaars (particulieren, vennootschappen of verenigingen) blijven de grootste groep met 1449 leden of 46% van het totaal. Op de tweede plaats volgen de kerkfabrieken en bisdommen met 1257 leden of 40%. De 373 aangesloten openbare besturen (steden of gemeenten, provincies, Vlaamse gemeenschap of federale overheid, intercommunales) maken 12% uit van het ledenbestand. 70 leden behoren tot de groep van instellingen/andere.

1.2 OBJECTENBESTAND

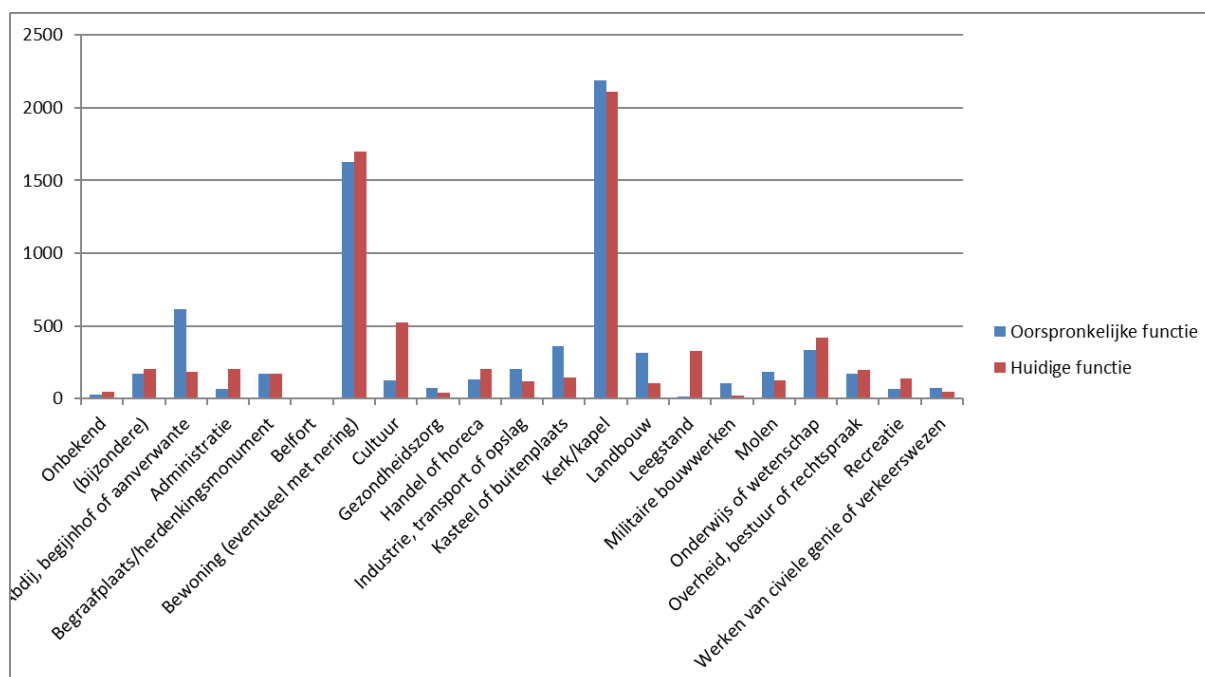
Objectenbestand van Monumentenwacht in Vlaanderen 2015 – 2018

Groei van het objectenbestand								
	2015	%	2016	%	2017	%	2018	%
Vlaanderen	6465		6651		6850		7053	
Beschermd	4114	64%	4217	63%	4346	63%	4486	64%
Niet beschermd	2351	36%	2434	37%	2504	37%	2567	36%

Het objectenbestand is gebaseerd op het aantal inspecteerbare erfgoedobjecten en is ongeveer dubbel zo groot als het ledenbestand. Een lid kan namelijk met meerdere objecten aangesloten kan zijn zoals bijvoorbeeld een stad of een kerkfabriek (bijv. met zowel kerk als een pastorie). Daarnaast wordt in bepaalde gevallen één object ook opgesplitst in een aantal inspecteerbare erfgoedobjecten, deelobjecten genoemd. Zo worden bijvoorbeeld de verschillende gebouwen van een kasteeldomein onderverdeeld in één hoofdobject (het volledige domein) en meerdere deelobjecten (het kasteel, de hoeve, de bijgebouwen, een molen, ...). Het lidmaatschap wordt verrekend op het hoofdobject maar er wordt per deelobject een apart inspectierapport gemaakt.

Op 31/12/18 bestaat het bestand van de provinciale monumentenwachten uit 7053 erfgoedobjecten, dit is een groei van 203 objecten ten opzichte van 2017. Bijkomend zijn er nog 99 objecten varend erfgoed, die niet zijn aangesloten bij de provinciale monumentenwachten, maar bij Monumentenwacht Vlaanderen. Dat brengt het totaal aantal leden van Monumentenwacht in 2018 op **7152**.

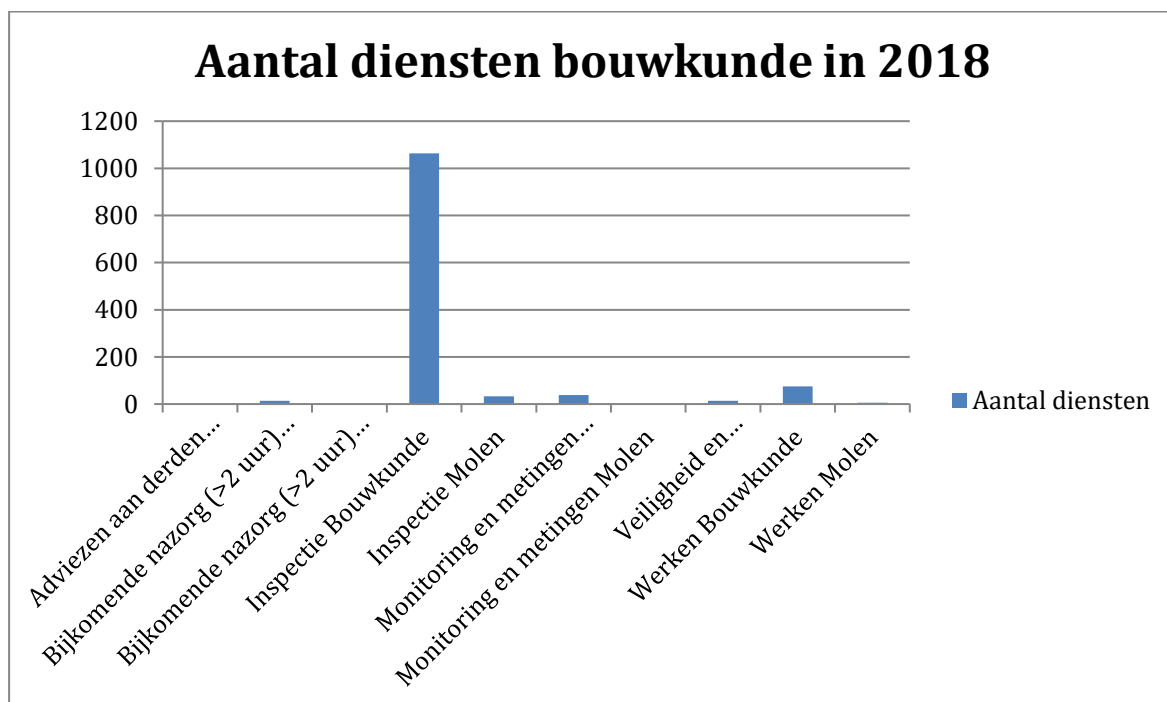
Te inspecteren erfgoedobjecten per functie

Net als vorig jaar vormen ook nu de kerken en kapellen de grootste groep binnen het objectenbestand, gevolgd door bewoning.

1.3 BOUWKUNDIGE DIENSTVERLENING

In 2018 werden 1063 bouwkundige inspecties uitgevoerd. Dit is een sterke stijging ten opzichte van de voorbije jaren (845 inspecties in 2017; 828 inspecties in 2016). In iedere provincie stijgt het aantal bouwkundige inspecties, met vooral een opmerkelijke stijging in Vlaams-Brabant en Antwerpen. Het totale aantal dienstverleningen bouwkunde bedraagt 1242.

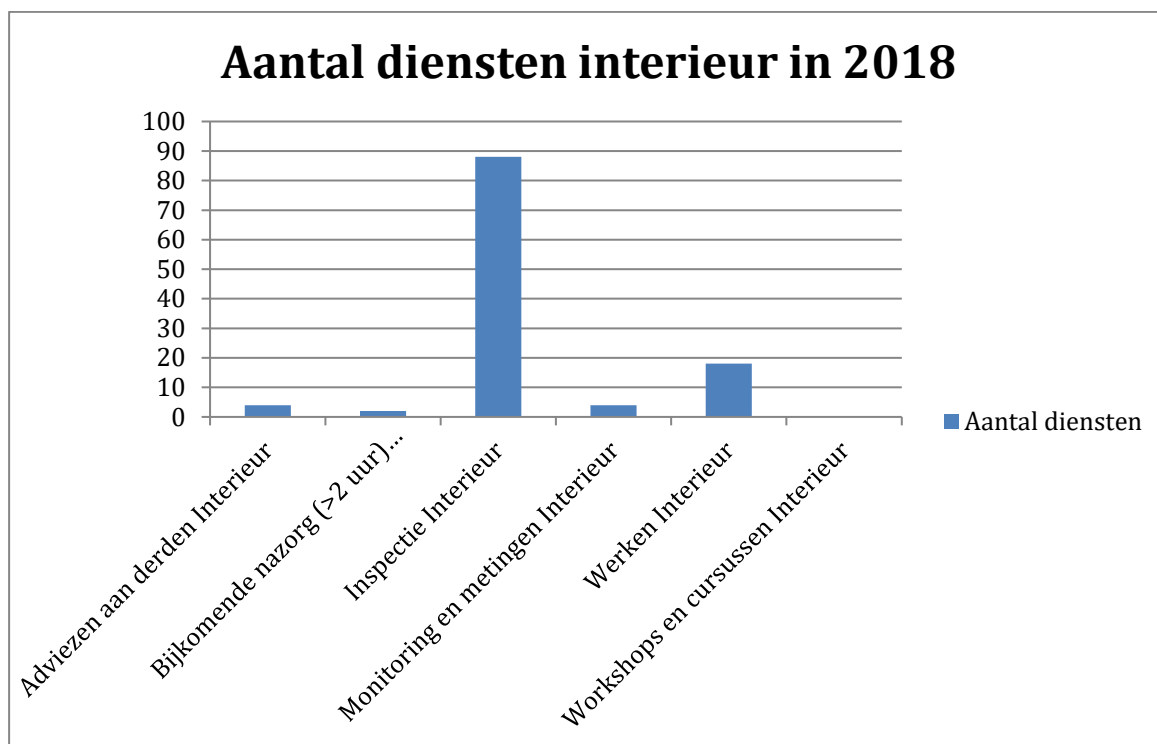
Nieuwe dienstverlening in 2018: resistograafmetingen

Provincie Antwerpen kocht een resistograaf aan om de inwendige toestand van houten balken te onderzoeken. Een resistograaf is een fijne (2mm) lange boor (50cm) die tijdens het boren de weerstand meet en de metingen digitaal en analoog uitplot. Bedoeling is om de schade door insecten of houtrot in te kunnen schatten. Metingen worden in principe uitgevoerd op vraag van de abonnee en vallen onder de 'gespecialiseerde dienstverlening' zoals klimaatmetingen of scheurmetingen. De metingen worden uitgevoerd door de bouwkundig adviseur en/of de monumentenwachter varend en industrieel erfgoed van Monumentenwacht Vlaanderen, in samenwerking met de provinciale monumentenwachters.

1.4 DIENSTVERLENING INTERIEUR

In 2018 werden 88 inspecties interieur uitgevoerd. Dit is een daling ten opzichte van de voorbije jaren (102 inspecties in 2017; 106 inspecties in 2016). Deze daling hangt hoofdzakelijk samen met het tijdelijk wegvallen van een aantal interieurwachters en het opleiden van de nieuwe wachters in de provincies Limburg en Antwerpen. Naast de reguliere dienstverlening passen de provincies hun dienstverlening aan op maat (beheersplannen, sluiting van kerken, samenwerking met IOED's, erfgoedcellen en vrijwilligers). Het totale aantal dienstverleningen interieur bedraagt 116.

2. MONUMENTENWACHT VLAANDEREN

2.1 PERSONEELSKADER

In 2018 werkte Monumentenwacht Vlaanderen met volgend personeelskader:

Tijl Vereenooghe	algemeen coördinator (vanaf 1/2)	0,6 VTE
Tina Van den Durpe	zakelijk coördinator	0,8 VTE
Birgit van Laar	adviseur bouwkunde	0,8 VTE
Hilde Wouters	adviseur interieur	0,6 VTE
Gert Van Helleputte	adviseur ICT	1 VTE
Eric De Bleser	preventieadviseur	0,5 VTE
Nele Goeminne	archeologie	1 / 0,8 VTE
Bart Verbeke	varend & industrieel erfgoed	1 VTE
Manoëlle Verbeeck	adviseur KPI	0,5 VTE
María Hernández	medewerker KPI	0,8 / 1 VTE
Jeroen Vercruysse	MAKSbo	0,5 VTE
Totaal (op 31/12/18):		8,1 VTE

2.2 BESTUURSORGANEN

Het bestuur van Monumentenwacht Vlaanderen vindt aansluiting bij de commissies binnen de Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP). De Algemene Vergadering van MOWAV bestaat uit de beleidsgedeputeerden Cultuur van de 5 Vlaamse provincies (= B-commissie Cultuur), aangevuld met de Vereniging van Vlaamse Provincies. De VVP is niet stemgerechtigd in de Raad van Bestuur.

SAMENSTELLING ALGEMENE VERGADERING

Werkende leden

- Provincie Antwerpen, vertegenwoordigd door de heer Luk Lemmens, de terzake bevoegde gedeputeerde;
- Provincie Limburg, vertegenwoordigd door de heer Igor Philtjens, de terzake bevoegde gedeputeerde;
- Provincie Oost-Vlaanderen, vertegenwoordigd door de heer Jozef Dauwe, de terzake bevoegde gedeputeerde;
- Provincie Vlaams-Brabant, vertegenwoordigd door de heer Tom Dehaene, de terzake bevoegde gedeputeerde;
- Provincie West-Vlaanderen, vertegenwoordigd door mevrouw Myriam Vanlerberghe, de terzake bevoegde gedeputeerde;
- Vereniging van Vlaamse Provincies vzw, Koning Boudewijnlaan 20-21, 1000 Brussel, vertegenwoordigd door de heer Alban Pols, stafmedewerker;

Plaatsvervangers worden aangeduid d.m.v. besluit van de provincieraden.

Ereleden

- Mevrouw Anne-Mie Draye, prof.dr.em., Winkelsesteenweg 80, 3020 Leuven
- De heer Luc Verpoest, prof.dr.em., Bankstraat 60, 3000 Leuven

SAMENSTELLING RAAD VAN BESTUUR

Bestuursleden

- Provincie Antwerpen, vertegenwoordigd door de heer Luk Lemmens, de terzake bevoegde gedeputeerde
- Provincie Limburg, vertegenwoordigd door de heer Igor Philtjens, de terzake bevoegde gedeputeerde
- Provincie Oost-Vlaanderen, vertegenwoordigd door de heer Jozef Dauwe, de terzake bevoegde gedeputeerde
- Provincie Vlaams-Brabant, vertegenwoordigd door de heer Tom Dehaene, de terzake bevoegde gedeputeerde
- Provincie West-Vlaanderen, vertegenwoordigd door mevrouw Myriam Vanlerberghe, de terzake bevoegde gedeputeerde

Plaatsvervangers worden aangeduid d.m.v. besluit van de provincieraden.

SAMENSTELLING DAGELIJKS BESTUUR

Het Dagelijks Bestuur van MOWAV bestaat uit de bevoegde ambtenaren Cultuur/Erfgoed van de 5 Vlaamse provincies (= A-commissie Cultuur/Erfgoed).

- Jo Rombouts, diensthoofd erfgoed provincie Oost-Vlaanderen, tevens voorzitter
- Alban Pols, stafmedewerker VVP, tevens secretaris.
- Nele De Cuyper, diensthoofd erfgoed provincie Vlaams-Brabant
- Joke Bungeneers, diensthoofd erfgoed provincie Antwerpen
- Sandro Claes, afdelingshoofd erfgoed provincie Limburg
- Reinoud Van Acker, diensthoofd Monumentenwacht provincie West-Vlaanderen

SAMENSTELLING ADVIESRAAD

De adviesraad wordt opgericht om de vertegenwoordiging uit het veld binnen de bestuursorganen van Monumentenwacht Vlaanderen niet verloren te laten gaan.

- Luc Verpoest, voorzitter
- Rutger Steenmeijer, secretaris
- Jan Jaspers
- Madeleine Manderyck
- Myriam Joos
- Edith Vermeiren
- Guido De Dijn
- Koen Van Balen
- Sofie Beyen
- Joke Vandermeersch

3. ORGANISATIE SAMENWERKINGSVERBAND

Monumentenwacht Vlaanderen en de provinciale Monumentenwachten dragen er samen toe bij het permanent en regelmatig onderhoud van het erfgoed in de betrokken provincies te stimuleren. Zij nemen daarvoor gezamenlijke en individuele initiatieven. De Monumentenwachten zijn het ermee eens dat hun activiteiten en bekommernissen zowel praktisch als inhoudelijk gelijklopend zijn. In de 'Afsprakennota 2014-2019 Monumentenwacht in Vlaanderen' staat de noodzaak tot samenwerking en de noodzaak deze te concretiseren ingeschreven.

De vzw Monumentenwacht Vlaanderen is een samenwerkingsverband onder de vleugels van de Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP), waarbinnen de provinciale beleidsopties voor Monumentenwacht in Vlaanderen en de realisatie ervan op elkaar worden afgestemd. De vereniging verzorgt daarom in samenspraak met de VVP de organisatie en coördinatie van het permanente overleg tussen de provinciale Monumentenwachten onderling.

Monumentenwacht Vlaanderen is bovendien verantwoordelijk voor de kwaliteitsbewaking en -bevordering van het "product", o.a. periodiek onderzoek (inspecties) van de bewaringstoestand van het aangesloten erfgoed in de provincies en advies voor regelmatig onderhoud (rapporten). De provinciale Monumentenwachten geven aan Monumentenwacht Vlaanderen de opdracht de kwaliteit van het product zowel naar inhoud als naar vorm blijvend te optimaliseren.

In verschillende gemeenschappelijke overlegorganen wordt de samenwerking tussen de Monumentenwachten afgestemd.

3.1 INTERPROVINCIAAL OVERLEG (IPO)

Het interprovinciaal overleg is een structureel overleg tussen de verantwoordelijken (coördinatoren, diensthoofden) van de 5 provinciale Monumentenwachten en Monumentenwacht Vlaanderen, gericht op de coördinatie en afstemming van de gemeenschappelijke praktische aangelegenheden. Het IPO is verantwoordelijk voor concrete operationele zaken. Hiermee wordt een vlotte werking en efficiënte dienstverlening beoogd. Beleidsintenties worden doorgeschoven naar de A-commissie Erfgoed, maar kunnen door de leden van het IPO worden voorbereid.

Samenstelling IPO 2018: Erik Müller (Antwerpen), Carolien Goeleven (Limburg), Filip Kint (Oost-Vlaanderen), Els Deconinck (Vlaams-Brabant), Reinoud Van Acker (West-Vlaanderen), Tina Van den Durpe & Tijn Vereenoghe (Monumentenwacht Vlaanderen).

Twee maal per jaar wordt ook een gezamenlijke vergadering van het Dagelijks bestuur en het IPO georganiseerd, meestal rond een bepaald thema. In juni 2018 vond een gezamenlijke bijeenkomst plaats waarop gebrainstormd werd over de toekomstvisie op Monumentenwacht in Vlaanderen. In het najaar van 2018 wordt een bijeenkomst georganiseerd die focuste op het thema 'interieur'.

3.2 THEMATISCHE WERKGROEPEN

Verschillende thematische werkgroepen komen samen om de werking binnen Monumentenwacht te verfijnen en interprovinciaal op elkaar af te stemmen. Volgende werkgroepen zijn geregeld samengekomen in 2018.

Het **Interieuroverleg** komt 3 keer samen. De overlegvergaderingen hebben ondermeer als doel de kwaliteit van de dienstverlening te optimaliseren, de werking inhoudelijk op elkaar af te stemmen, het opleidingspakket samen te stellen. De voorstellen worden gerapporteerd en voorgelegd aan het interprovinciaal overleg en/of dagelijks bestuur ter bespreking en goedkeuring. Aan de overlegvergaderingen wordt sinds september 2018 een inhoudelijk luik gekoppeld. Dit zal ook in 2019 verder gezet worden.

Het **Bouwkundig Overleg** komt 3 keer samen. Behalve de dagelijkse werking, opleidingen en de verschillende monumentenwachtdiensten, wordt informatie uitgewisseld in functie van de onderhoudsfiches. Thema's in 2018 zijn veiligheid en toegankelijkheid in functie van onderhoud en werken, beton, duivenbestrijding, klein erfgoed...

De **MAKSbo-werkgroep** is twee maal samengekomen (op 26/2 en 12/11). MAKSbo is de tool annex databank die Monumentenwacht sinds 2016 gebruikt voor de rapportage. Aangezien de grote ontwikkelingen achter de rug zijn, werd in 2018 besloten om het bestaande MAKSbo-overleg te heroriënteren naar een informeel overlegplatform, dat in de eerste plaats focust op het uitwisselen van praktische kennis en ervaringen over het gebruik van de tool tussen de monumentenwachters en de adviseurs.

Zowel bouwkundige als interieurwachters die funerair erfgoed inspecteren wisselen ervaringen uit op het **MAKSfun-overleg**, dat in 2018 twee keer samenkwam (op 3/5 en 8/11). De rapportagetool in access 'MAKSfun' en de nodige aanpassingen en vragen komt elk overleg aan bod. Daarnaast wordt gewerkt aan onderhoudsfiches voor funerair erfgoed, zowel voor begraafplaatsen als voor (specifieke onderdelen van) de grafmonumenten zelf. De onderhoudsfiches zijn beschikbaar op de Monumentenwacht Drive, vanuit MAKSbo en ook nuttig voor verschillende types klein erfgoed (buitenornamenten, buitenbeelden, parkmeubilair...).

De molenwachters uit alle provincies wisselen op het **Molenoverleg** ervaring uit. Op vraag van enkele monumentenwachters wordt gebrainstormd en wordt gestart met de voorbereidingen van een onderhoudsbrochure voor molenaars en eigenaars van molens. Om onze ervaringen af te toetsen met bv. de adviezen van het agentschap Onroerend Erfgoed en andere spelers die begaan zijn met het onderhoud van molens, worden externen bevraagd of uitgenodigd om deel te nemen aan de werkvergaderingen. In 2019 zal de brochure verder uitgewerkt worden.

Enkele keren per jaar komen de administratieve medewerkers en de ICT-adviseur samen op het **Admin/ICT-overleg** om relevante onderwerpen te bespreken over het gebruik van iMAKS en ervaringen uit te wisselen. Er waren in 2018 twee vergaderingen van het Admin/ICT-overleg (op 23/04 en 27/09).

Drie keer per jaar worden op het **WoW-overleg** thema's rond welzijn op het werk, veiligheid en preventie besproken (zie 4.6).

4. ONDERSTEUNING VAN DE PROVINCIALE WERKING

De werking voor 2018 bouwt grotendeels verder op de werking van de voorbije jaren, waarbij de klemtoon ligt op kwaliteitszorg, kennisborging en kennisdeling, opleidingen en ondersteuning van de monumentenwachters. De adviseurs bouwkunde en interieur werken nauw samen om de werking op elkaar af te stemmen. De overlegmomenten en opleidingen geven garanties op een gelijkwaardige kwaliteit over de provinciegrenzen heen.

4.1 EXPERTISEOPBOUW & ADVIES (BOUWKUNDE/INTERIEUR)

De werking van de adviseur(s) bouwkunde en interieur kan grosso modo opgedeeld worden in functie van 3 doelgroepen of werkvelden: intern – binnen Monumentenwacht, abonnees en erfgoedprofessionelen. De meeste energie gaat uiteraard naar de interne werking en abonnees, maar beiden kunnen niet zonder voldoende overleg en afstemming met de professionele partners. Daaraan gekoppeld zijn de verschillende werkgroepen en overlegmomenten waarbij Monumentenwacht Vlaanderen en in het bijzonder de adviseurs een schakelfunctie vervullen.

4.1.1 Binnen Monumentenwacht

Inspecties / helpdesk

Op geregelde tijdstippen gaan adviseurs van Monumentenwacht Vlaanderen met de monumentenwachters mee op inspectie; hetzij als ondersteuning bij specifieke inspecties, hetzij om voeling te houden met de praktijk en mee te werken aan een verbeterde methodiek van inspecteren en rapporteren. Er worden ook verschillende ‘helpdesk’-vragen behandeld en beantwoord. De vragen komen van collega’s, monumentenwachters, abonnees (al dan niet via monumentenwachters) en externen. De onderwerpen zijn uiteenlopend. Het kan technische informatie, productinformatie of informatie met betrekking tot uitvoerders zijn. Onderwerpen die in 2018 aan bod zijn gekomen zijn o.m. gekliefde latten voor bepleistering, herstel binnenbepleistering, bruggen, herstel lemen wanden, het bevestigen van herdenkingsplaatjes voor oorlogsmonumenten, MAKsbo, asbest, groen bij erfgoed, bliksembeveiliging, reinigen van vetvlekken in het interieur, boktoraantasting, consolidatie natuursteen, ...

Kennisborging & kennisdeling

Wetenschappelijke en technische informatie wordt verzameld op de Monumentenwacht Drive en ter beschikking gesteld van alle Monumentenwacht-medewerkers. Verder is er grote vraag naar een up-to-date lijst van uitvoerders die door de monumentenwachters kan gebruikt worden. In 2018 is er gekeken hoe al deze informatie op een gebruiksvriendelijke manier online kan gezet worden. Een bestaand online databaseprogramma zal hiervoor vanaf 2019 gebruikt worden.

MEX (Monumentenwacht EXpertisekaart)

In 2018 werd een beperkte bevraging uitgevoerd bij de medewerkers van Monumentenwacht om de expertises in kaart te brengen en de MEX van 2012 up-to-date te brengen. Er werd gepolst naar sterktes, interesses en manieren om kennis en kunde te delen. Het overzicht geeft inzicht in de expertises die binnen Monumentenwacht aanwezig zijn, zowel in functie van de dagelijkse werking als daarbuiten. Een verslag met de sterktes zal beschikbaar gesteld worden voor alle medewerkers van

Monumentenwacht (2019). De informatie wordt intern gebruikt om opleidingen te organiseren. Zo zullen ervaren/gespecialiseerde wachters worden ingezet voor het geven van Teach the teacher-opleidingen en basisopleidingen. Verder zal deze informatie gebruikt worden om gerichter samen te werken met andere erfgoedspelers.

Wergroepen

Zie 3.2

4.1.2. Voor leden

De adviseurs werken mee aan het verfijnen van de rapportagesystemen of -sjablonen (zowel technisch als inhoudelijk, bv. door het aanleveren van onderhoudsfiches, standaardteksten....) die door de monumentenwachters gebruikt worden om hun boodschap van de inspecties aan de leden over te brengen.

Daarnaast verschijnt in 2018 de onderhoudsbrochure over beton; wordt er verder gewerkt aan de brochure glas-in-lood en wordt gestart met een brochure over het onderhoud van molens.

4.2 OPLEIDINGEN

De organisatie en coördinatie van opleidingen, interne uitwisselingsmomenten... vormen een belangrijk aspect van de werking van Monumentenwacht Vlaanderen. In het kader van de kwaliteitsbevordering en -bewaking organiseert en coördineert Monumentenwacht Vlaanderen de basisopleiding en permanente bijscholing van de monumentenwachters, in de vorm van studiedagen, workshops, seminaries, cursussen,...

Er wordt gestreefd naar twee intern georganiseerde opleidingsdagen, vier facultatieve dagen te kiezen uit het externe aanbod en de verplichte vorming inzake preventie en bescherming op het werk. Het opleidingspakket wordt samengesteld door de adviseur bouwkunde en de adviseur interieur op basis van de noden en de behoeften zoals die blijken uit het bouwkundig en interieur overleg. De verplichte vormingen inzake preventie en bescherming op het werk worden samengesteld door de preventieadviseur van Monumentenwacht Vlaanderen. Alle medewerkers kunnen het aanbod van de verschillende opleidingen eenvoudig raadplegen in een online-opleidingsagenda.

Monumentenwacht Vlaanderen organiseert - in het kader van haar opdracht kwaliteitsbewaking - opleidingen op verschillende niveaus. Het opleidingspakket wordt samengesteld door de adviseur bouwkunde en de adviseur interieur op basis van de noden en behoeften en rekening houdend met individuele opleidingsbehoeften door veranderingen in de personeelsbezetting. Zo levert Monumentenwacht Vlaanderen maatwerk conform de noden en behoeften. Het jaarlijks quotum van opleidingsdagen is in samenspraak met de provincies vastgelegd op 6 opleidingsdagen per jaar voor ervaren wachters. De inhoudelijke opleidingen zijn onontbeerlijk om monumentenwachters als specialisten up-to-date te houden van de huidige stand van materiaal-technisch en wetenschappelijk onderzoek en voeling te houden met de restauratiepraktijk. Ze worden intern georganiseerd, specifiek voor monumentenwachters.

Er is verder ingezet op het delen van de expertise van monumentenwachters met elkaar. Dit wordt georganiseerd in jaarlijkse Teach the Teacher-opleidingen. Het doel van deze opleidingen is enerzijds het delen van kennis over de provinciegrenzen heen en anderzijds het borgen van kennis en expertise binnen de organisatie. Voor de nieuwe monumentenwachters wordt een pakket basisopleidingen georganiseerd. Deze basisopleidingen worden over verschillende jaren gespreid. Ze kunnen ook door ervaren wachters gevolgd worden, indien zij dit nodig achten voor het oprispen van hun basiskennis.

Daarnaast kunnen de monumentenwachters en adviseurs ook externe opleidingen of studiedagen volgen. De adviseurs houden het externe opleidingsaanbod in het oog en verzamelen relevante opleidingen in een opleidingsagenda (beschikbaar via Google Drive). Naast de inhoudelijke meerwaarde zijn zowel de interne als de externe opleidingsdagen belangrijk om contacten met collega's en met andere spelers binnen het erfgoedveld te onderhouden.

In 2018 komen vooral 'natuursteen' en 'klimaat, energie en erfgoed' aan bod. Zowel de basisopleiding 'natuursteenherkenning' als de opleiding 'natuursteenherstel' met werfbezoek aan het Rubenshuis werden massaal door zowel interieurwachters als bouwkundige wachters gevolgd. De Teach the Teacher 'klimaat' werd gegeven door T. Bourgeois en C. Meert (Monumentenwacht Antwerpen) en gevolgd door alle interieurwachters. De synthesesdag 'ErfgoedEnergieLoket' in samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed en het WTCB wordt georganiseerd om de wachters (die de 5-daagse opleidingenreeks niet konden volgen) te informeren. Adviseur bouwkunde Birgit van Laar volgde de volledige reeks, maar ondertussen zijn de presentaties ook online beschikbaar.

4.3 DELEN VAN EXPERTISE MET HET ERFGOEDVELD

Monumentenwacht streeft naar een optimale expertisedeling, en neemt actief deel aan belangrijke studie- en netwerkdagen. Monumentenwacht is lid van verschillende werkgroepen en stuurgroepen. Om de dienstverlening intern op een kwalitatieve manier mogelijk te maken, mogen de adviseurs het contact met het erfgoedveld niet verliezen. Hiervoor wordt regelmatig overlegd en samen gewerkt met erfgoedconsulenten en andere professionele spelers.

Een belangrijk initiatief in 2018 was de samenwerking met onderzoekster Nathalie Van Roy (KU Leuven). Zij voerde in 2018 een enquête uit bij privé-eigenaars van onroerend erfgoed in Vlaanderen, en bracht hun noden en verwachtingen op het vlak van onderhoud in kaart. Omwille van de interessante bevindingen, werd besloten om de resultaten van het onderzoek met het bredere erfgoedveld, abonnees van Monumentenwacht en andere geïnteresseerden te delen. Dit gebeurde tijdens drie infosessies in december 2018 (in Leuven, Antwerpen en Brugge).

De adviseurs vertegenwoordigen Monumentenwacht in verschillende stuurgroepen en adviesgroepen. Enkele voorbeelden van stuurgroepen, werkgroepen of adviesgroepen waar in 2018 veel aandacht naar ging:

- ErfgoedEnergieLoket: monumentenwachters willen hun leden graag goed adviseren en doorverwijzen bij hun vragen over aanpassingen aan hun erfgoed in functie van energie-efficiëntie en duurzaamheid. De adviseur bouwkunde neemt deel aan de stuurgroep voor dit project van de Vlaamse Overheid en het WTCB op 8/2 en de lessenreeks in maart en april. Er vond een overleg plaats in Brussel op 17/5 om de 'synthesedag' voor monumentenwachters en erfgoedconsulenten voor te bereiden.
- Het agentschap Onroerend Erfgoed stelt richtlijnen op over het luik 'onderhoud en beheer na restauratie' dat bij een restauratieverslag moet gevoegd worden. De adviseur bouwkunde geeft (inhoudelijke) input vanuit het vroegere 'Onderhoudsdraaiboek' van Monumentenwacht, neemt deel aan het overleg en reviseert de opgemaakte documenten.
- Het CRKC organiseert een klankbordgroep rond veiligheidszorg. Doel is de problematiek rond veiligheidszorg in parochiekerken te bespreken. De adviseur interieur neemt deel aan deze klankbordgroep en brengt verslag uit op het interieuroverleg. Vragen rond veiligheid kunnen op de agenda geplaatst worden.

Verder wordt in 2018 deelgenomen aan overlegmomenten in het kader van het DEMI MORE-project, Klinkend erfgoed (CRKC), Klimaatnetwerk Vlaanderen, KU Leuven, Universiteit Antwerpen...

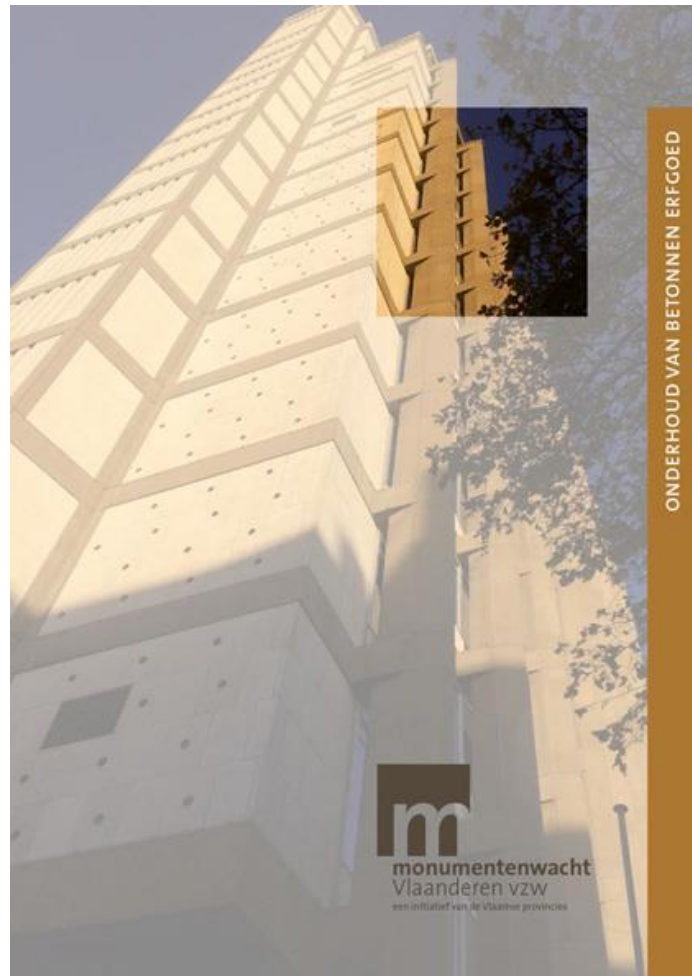
In 2018 voerde een masterstudent (Jelle Haudenhuyse) uit de opleiding Erfgoedstudies aan de Universiteit Antwerpen een stage uit bij Monumentenwacht Vlaanderen. Hij zal in 2019 ook begeleid worden bij het schrijven van zijn thesis over de mogelijkheden van een 'groene' monumentenwacht.

4.4 PUBLICATIES

In 2018 publiceerde Monumentenwacht Vlaanderen twee nieuwe onderhoudsbrochures.

Begin 2018 verscheen een brochure over het onderhoud van betonnen erfgoed, geschreven door Birgit van Laar (adviseur bouwkunde). Deze publicatie geeft een beknopt inzicht in beton in het gebouwde erfgoed en in de schadefactoren die het beton bedreigen. Ook geeft de brochure richtlijnen om betonnen erfgoed goed te onderhouden.

In december 2018 werd de brochure 'Smeerlapperij' voorgesteld tijdens een ontmoetingsdag in Gistel. In deze brochure wordt gefocust op het onderhoud van erfgoed met natuurlijke producten. De brochure, geschreven door Bart Verbeke (monumentenwachter varend en industrieel erfgoed), is een pleidooi om een stap terug te zetten en de voordelen van teer, pek en lijnolie af te wegen tegen moderne technieken van afzegelen. Een correct gebruik van traditionele producten voorkomt immers extra werk op lange termijn.

Een digitale versie van de onderhoudsbrochures is gratis beschikbaar op de website van Monumentenwacht.

In 2018 zorgde Monumentenwacht Vlaams-Brabant voor een speciale publicatie over de bouw, het gebruik en de restauratie van bakovens. Hoofdauteur van dit boek was monumentenwachter Dirk Lembrechts, die samenwerkte met het MOT in Grimbergen en de Provincie Vlaams-Brabant.

4.5 COMMUNICATIE EN PROMOTIE

Om zijn werking breder bekend te maken, nam Monumentenwacht ook in 2018 actief deel aan verschillende evenementen en studiedagen. Zo had Monumentenwacht een infostand tijdens de tweedaagse vakbeurs RenoResto in Brussel, waar medewerkers ook verschillende lezingen verzorgden. Monumentenwacht stelt zijn werking ook geregeld voor tijdens publieksgerichte activiteiten. Naast de vaste deelname van de provinciale monumentenwachten aan de Open Monumentendag, werd dit jaar ook een reeks exclusieve erfgoedbezoeken georganiseerd voor leden van Monumentenwacht. Ook op tal van andere activiteiten en evenementen stelt Monumentenwacht zich voor, vaak met specifieke aandacht voor jongeren, zoals tijdens de Fortengordel.

In 2018 intensifieerde Monumentenwacht Vlaanderen zijn werking rond (externe) communicatie. Een verhoogde frequentie van interne en externe nieuwsbrieven (vanaf 2018 worden beide nieuwsbrieven maandelijks verspreid in plaats van driemaandelijks), de aanwezigheid op sociale media (Facebook, Instagram, Twitter) en de nieuwe, hedendaagse website (die begin 2019 wordt gelanceerd), leiden hopelijk tot een grotere bekendheid van de organisatie en zijn werking. Hierbij richt Monumentenwacht zich in de eerste plaats op (potentiële) abonnees, maar ook op de bredere erfgoedsector. Naar aanleiding van het traject om een nieuwe website voor Monumentenwacht te ontwikkelen werd in 2018 een tijdelijke werkgroep communicatie opgericht. In 2019 zal bekeken worden hoe deze werkgroep een meer duurzaam karakter kan krijgen.

Ook wordt actief op zoek gegaan naar kansen om Monumentenwacht via de media bekend te maken. Hiervoor is een optimale samenwerking met de provinciale communicatiediensten essentieel. Zo zorgde de klimtweedaagse in Gent voor heel wat weerklank in de pers.

Ten slotte wordt meegewerkt aan allerhande bijdragen in vaktijdschriften. Zo verscheen in 2018 een interessante bijdrage rond sociale tewerkstellingen en het onderhoud van onroerend erfgoed in het tijdschrift M&L. De algemene coördinator van Monumentenwacht Vlaanderen is overigens lid van de redactie van M&L.

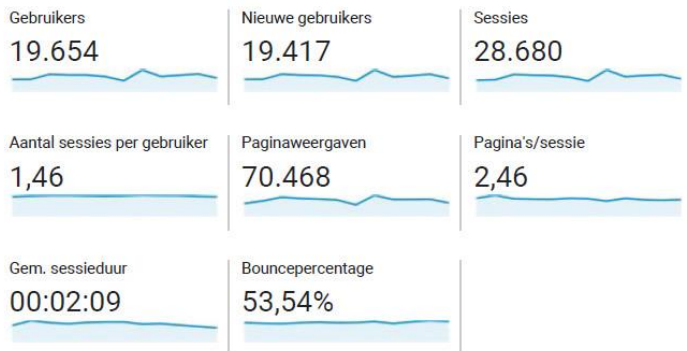
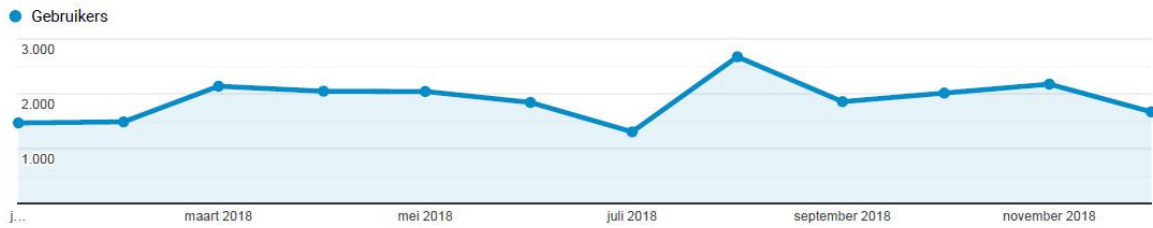
Bezoekers website Monumentenwacht 2018 – Google Analytics

Doelgroepoverzicht

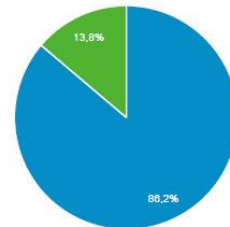

1 jan. 2018 - 31 dec. 2018

Overzicht

■ New Visitor   ■ Returning Visitor

4.6 INTERNATIONALE WERKING

In 2018 werd slechts in beperkte mate ingezet op de internationale werking van Monumentenwacht. De meeste contacten bestonden in 2018 met de collega's uit Nederland. Er werden verkennende gesprekken opgestart, onder meer via de nieuw leven ingeblazen koepel Vereniging Provinciale Monumentenwachten Nederland (VPMN). De ontmoetingsdag van de VPMN werd bijgewoond door de algemeen coördinator van Monumentenwacht Vlaanderen. Er wordt onder meer gedacht aan het betrekken van de interieurwachters uit Nederland binnen het interieuroverleg dat door Monumentenwacht Vlaanderen wordt georganiseerd. Ook op andere vlakken, bijvoorbeeld het organiseren van moleninspectiedagen, wordt expertise uitgewisseld tussen Vlaanderen en Nederland.

Monumentenwacht wordt af en toe gevraagd om mee te werken aan bijdragen in buitenlandse tijdschriften of andere publicaties. Zo verscheen in 2018 een uitgebreid artikel over de werking van Monumentenwacht in het Turkse architectuurtijdschrift Mimar.Ist.

4.7 RAPPORTERINGSDATABANK MAKSbo & CENTRALE DATABANK iMAKS

In 2018 werd de nadruk gelegd op de verdere verbetering van MAKSbo. De belangrijkste thema's waarrond gewerkt is zijn stabiliteit, snelheid en gebruiksvriendelijkheid. Nieuwe functionaliteit werd slechts in beperkte mate toegevoegd. Deze thema's zullen verder behandeld worden in 2019. Vanaf 2019 zullen alle provincies de bouwkundige inspecties rapporteren in de vorm van een MAKSbo-rapport. De provincies Oost- en West-Vlaanderen stelden hiervoor in 2018 een aangepaste werkwijze en template op, in samenspraak met Monumentenwacht Vlaanderen.

iMAKS, MAKSin en MAKSfun kregen in 2018 basisonderhoud. Dit kwam door beperkingen in de development-budgetten/tijd en de beperkte noodzaak en dringendheid van de actiepunten. Voor iMAKS werd in 2018 de handleiding afgewerkt en beschikbaar gesteld aan de gebruikers. Voor MAKSfun is werk gemaakt van een uniforme versie voor alle provincies. Dit zal de toekomstige ontwikkeling van een webbased versie vereenvoudigen. Een projectvoorstel is uitgewerkt voor MAKSsmolen. Dit is een aangepaste versie van MAKSbo voor molens. Afhankelijk van de beschikbare budgetten en prioriteiten kan hier werk van gemaakt worden in 2020.

Volgende opleidingen werden gegeven in 2018: MAKSin op 19/3, 23/3 & 24/10 en Google Drive op 28/03 & 25/05. Naast de dagelijkse support van de gebruikers werden een aantal specifieke support-dagen voorzien: MAKSin Vlaams-Brabant op 17/04 en 26/11 en MAKSin Limburg op 25/04

In 2018 werd eveneens werk gemaakt om ontbrekende rapporten op Google Drive op te lijsten en toe te voegen. Het plan om een part-time developer aan te werven bij Monumentenwacht Vlaanderen werd halverwege het jaar stopgezet wegens een beperkt aanbod van developers en te hoge loonsverwachtingen. Begin 2018 werd de oude Citrix-omgeving uit dienst genomen en verwijderd bij de provinciale ICT diensten van Antwerpen en Vlaams-Brabant.

In 2018 werd sterk ingezet op informatieveiligheid. Aan de hand van een actieplan werden heel wat stappen gezet om de informatieveiligheid binnen de organisatie te verbeteren. Hiervoor werd Monumentenwacht Vlaanderen begeleid door de gespecialiseerde organisatie VERA.

4.8 VEILIGHEID EN PREVENTIE

De taken van een preventieadviseur en dus ook van de dienst IDPB van Monumentenwacht Vlaanderen zijn grotendeels wettelijk vastgelegd of zijn extra opgelijst in de “afsprakennota veiligheid 2014-2019”. De opmaak van het jaaractieplan en uitwerken van de verschillende actiepunten ervan geven meer structuur aan het veiligheidsbeleid en laten toe om dit beter op te volgen.

Werkplaatsbezoeken, al dan niet samen met de arbeidsgeneesheer vormen een belangrijk onderdeel van deze verplichtingen zodat we de collega's 7 keer tijdens een inspectie opzoeken. De arbeidsgeneesheer vergezelt ons tijdens 1 van deze bezoeken. Hierbij bekijken we samen met het inspectieteam of er specifieke noden of problemen zijn. Indien dit het geval is, proberen we tegelijkertijd hiervoor een oplossing of alternatief te bieden.

Het verstrekken van informatie aan zowel collega's als externen vormt eveneens een belangrijke hoeksteen van het dynamisch risico-beheerssysteem. Tijdens verschillende infomomenten wordt er informatie verstrekt over het IDPB-luik in iMAKS alsook meer specifiek over het veilig gebruik van ladders tijdens de klimtweedaagse in september. Werkinstructies zijn gemakkelijk te raadplegen documenten die een specifieke (inspectie)handeling beschrijven. Deze worden continu aangepast of nieuw aangemaakt. Meer formeel worden adviezen opgemaakt die dan later kunnen omgezet worden naar een werkinstructie. Bestaande adviezen worden indien nodig aangepast.

Het inspecteren van gebouwen met behulp van industriële touwtechnieken is wettelijk strikt omschreven en vereist voorafgaande opleiding. Deze basisopleiding “werken op hoogte” neemt 3 dagen in beslag en leidt tot een attest “werken op hoogte” waarbij alle aangeleerde technieken nauwgezet omschreven worden. Ramses Vlamink uit West-Vlaanderen behaalt dit jaar zijn attest. Bijkomend organiseren we elk jaar een aantal specifieke klimtrainingen die door professionelen worden gegeven. Hiervoor trokken we in totaal 5 dagen uit, 1 dag per provincie.

Trainen is belangrijk maar zeker zo belangrijk is peilen naar de aanwezige kennis van deze technieken. Daarom richten we in 2018 een 3-jaarlijkse evaluatiesessie industriële touwtechnieken in. Een externe evaluator screent alle touwtechniekers waarna iedereen een persoonlijk resultaat meekrijgt. Dit laat toe om tijdens de volgende trainingen meer specifiek te oefenen op (eventuele) technieken die onvoldoende gekend zijn. Hiervoor trokken we in totaal 5 dagen uit, 1 dag per provincie. Om nieuwe technieken aan te leren of bestaande te onderhouden of om nieuwe toestellen veilig te leren gebruiken, geven we zelf een aantal klimopleidingen: 15 dagen, verspreid over de verschillende provincies.

De provincie Oost-Vlaanderen organiseert in 2018 - voor het eerst sinds 2009 – opnieuw een “klimtweedaagse” waaraan alle inspecterende collega's deelnemen. We voorzien een heterogeen programma zodat elke collega zijn kennisniveau kan testen. Voor de niet-klimmers werken we een speciaal programma uit en ook de interieurwachters krijgen een aangepast programma voorgeschoteld. Dag 2 besteden we volledig aan het werken met ladders, zowel theoretisch (wettelijk kader, good practices...) als praktisch. Volgens het principe van “Teach the Teacher” geven collega's praktische laddertrainingen aan elkaar in realistische situaties, wat erg wordt gesmaakt.

Het opvolgen en organiseren van keuringen van PBM's, ladders en arbeidsmiddelen vormt eveneens een hoeksteen van het veiligheidsbeleid binnen Monumentenwacht; omwille van uniformiteit, keurt dezelfde externe persoon overal de PBM's. PBM's hebben soms een beperkte levensduur of worden buiten dienst gesteld wegens beschadigingen of veranderde technische- of wettelijke vereisten. Bij de aankoop van andere PBM's geven we advies volgens "de drie groene lichten" van het aankoopbeleid.

Risicoanalyse is een onontbeerlijk instrument om het dynamisch risico-beheersysteem bij te sturen. Samen met enkele andere provinciale preventieadviseurs, bekijken we het bestaande systeem en passen we dit aan. In een volgende stap proberen we het uit en evalueren we het.

Een preventieadviseur heeft een wettelijke verplichting tot jaarlijkse bijscholing. Op de studiedag "the Safety Summit" worden verschillende modules gevolgd. Bijkomend wordt de verplichte bijscholing bedrijfseerstehulp gevolgd, en een reassesment IRATA level 2 inzake industriële touwtechnieken dat 3-jaarlijks te volgen is.

5.1 MEERJARENONDERHOUDSPANNEN MET KOSTPRIJSINDICATIES (KPI)

Op vraag van de leden biedt Monumentenwacht een gebruiksvriendelijk document aan dat helpt om de kosten van het onderhoud van hun eigendom in te schatten en te plannen op lange termijn. In 2018 worden **30 meerjarenonderhoudsplannen met kostprijsindicaties** opgemaakt.

Het merendeel van deze KPI's (77%) wordt opgemaakt voor vennootschappen/vzw's/particulieren. Er zijn drie grote type objecten te onderscheiden bij de opgemaakte KPI's: de kerken en kapellen, gebouwen van een abdij-site en daarnaast gebouwen van het bijzondere type.

Ook in 2018 worden veel KPI's aangevraagd voor grotere gebouwsites. Een KPI bewijst zijn nut als een handig hulpmiddel voor de beheerders om een algemeen zicht te hebben op de onderhoudsbehoeften op lange termijn voor het geheel van de gebouwen op eenzelfde site. Het is ook meestal voor deze grotere gehelen dat 'beheersplannen' worden opgemaakt en waarbij de KPI's van Monumentenwacht een insteek geven voor dit beheersplan.

Van de 30 gebouwen waarvoor een KPI wordt opgemaakt, zijn 27 ervan beschermd als monument, landschap of stads- en dorpsgezicht.

TEVREDENHEIDSONDERZOEK

In 2018 wordt een nieuw plan van aanpak uitgewerkt om de leden te bevragen over de KPI-dienstverlening. Drie maanden na de afronding van een KPI-rapport wordt een korte digitale bevraging opgestuurd per mail om te peilen naar tevredenheid en bruikbaarheid van het KPI-rapport. Slechts als blijkt dat er effectief actie werd ondernomen naar herstel-/onderhoudsacties voor het gebouw, zal de eigenaar persoonlijk gecontacteerd worden voor een diepgaandere bevraging.

UITBOUW EN OPTIMALISATIE VAN DE DIENSTVERLENING

Het nieuwe bouwkundig rapportagesysteem (MAKSbo) geraakt stilaan algemeen in gebruik bij de provinciale monumentenwachten. Dit heeft ook zijn invloed op de dienstverlening KPI. Van de 30 opgemaakte KPI's zijn er 28 opgemaakt op basis van een MAKSbo rapport. De ervaring leert ons dat de opmaak van een KPI veel efficiënter kan verlopen als er een goed MAKSbo rapport met een overzichtstabel aan de basis ligt.

Om KPI's op te maken wordt prijsinformatie verzameld en worden de nieuwste evoluties in de erfgoed- en bouwsector op de voet gevolgd. Sinds de start van de dienstverlening heeft Monumentenwacht een kostenbibliotheek opgesteld met meer dan 300 prijzen die continu worden aangevuld en geactualiseerd. De kostenbibliotheek is nog gestructureerd volgens de 'oude' rapportrubrieken van de bouwkundige inspectierapporten en is met het nieuwe rapportagesysteem moeilijker doorzoekbaar geworden. Ook de applicatie zelf is verouderd. In het najaar 2018 wordt bekeken welke alternatieven mogelijk zijn. De uitbouw van een nieuwe kostenbibliotheek, die afgestemd is op de structuur van de MAKSbo-rapporten, zal ingepland worden in 2019.

KENNISDELING, SENSIBILISERING EN EXPERTISEOPBOUW

Doorheen het werkingsjaar nemen de medewerkers KPI deel aan netwerkmomenten, presentaties en overlegmomenten om de dienstverlening te promoten en samenwerkingen aan te gaan. Daarnaast scholen de medewerkers zich permanent bij door middel van opleidingen, studiedagen, contacten met experts en literatuuronderzoek om zo een kwaliteitsvolle dienstverlening aan te kunnen bieden.

5.2 ARCHEOLOGIE

Inspecties en adviezen in situ

In 2018 werden er 19 inspecties en adviezen in situ uitgevoerd. Onder adviezen in situ verstaan we ook prospectiebezoeken, uitvoeren van kleine en/of dringende werken en nazorg. In totaal hebben deze betrekking op 10 verschillende sites. Dit betekent dat een aantal sites meerdere keren werden aangedaan. Het betreft hierbij de Neanderthalsite in Veldwezelt, het urnenveld 'Dorperheide' in Kaulille en de drie tumuli in Grimde. Alle drie deze sites vragen een intensieve opvolging.

In het geval van de Neanderthalsite kunnen de 7 uitgevoerde sitebezoeken nauw gelinkt worden aan de opmaak van het beheersplan, dat op 30/05 ingediend is en goedgekeurd werd op 24/08. Naast de periodieke monitoring kwamen er diverse specialisten ter plaatse om hun expertise te delen: geofysici, bodemkundige, erosiespecialist, deskundigen van het instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. Dit was noodzakelijk aangezien het een erg complexe site betreft waarin verschillende problematieken samenkomen. Het is bovendien een uiterst kwetsbare site, waar de degradatie op frequente basis periodiek moet opgevolgd worden zodat er snel kan ingegrepen worden. Dit verantwoordt de hoge monitoringfrequentie.

In het geval van het urnenveld 'Dorperheide' gaat het om de ondersteuning van een volledig herwaarderings- en ontsluitingstraject. Vanuit de gemeente Bocholt werd de vraag gesteld aan Monumentenwacht, het Regionaal Landschap Lage Kempen en de IOED Lagen Kempen om de mogelijkheden te bekijken om enerzijds het urnenveld te beschermen en anderzijds een open plek te creëren zodat ze weer zichtbaar zou worden. Monumentenwacht voerde hiertoe eerst een archeologische nulmeting uit en is betrokken in het volledige traject, o.a. als tussenpersoon met het agentschap Onroerend Erfgoed voor wat de bescherming betreft. In het traject is veel aandacht voor draagvlakverbreding en informering van de lokale bevolking. Monumentenwacht werkte hiervoor mee aan twee lezingen (cf. infra).

Voor wat de drie tumuli van Grimde betreft is een monitoringovereenkomst met de IOED Portiva en de stad vastgelegd van 2 inspecties per jaar om de degradatie van de tientallen boomstronken op de grafheuvels en de erosie goed te kunnen opvolgen.

In 7 van de 19 interventies werd samen met de monumentenwachters bouwkunde ter plaatse gegaan. Hierbij gaat het meestal om sites met zichtbaar bewaarde archeologische muurresten in combinatie met archeologisch bodemarchief (bv. Catalasite Huizingen en Abdijsite Ten Duinen).

Desktop adviezen

In 2018 werden er 9 desktop adviezen afgeleverd. Het gaat om schriftelijke adviezen zonder plaatsbezoek op vraag van monumentenwachters of externen (bv. VLM).

Archeotab - systematische screening bouwkundige objecten op archeologische relevantie

Naast de reguliere inspecties en het beantwoorden van adviesvragen is ad hoc (meestal op vraag van de monumentenwachters) ingezet op de archeoscreening van de aangesloten bouwkundige objecten. Sinds de opstartfase van deze screening (juli 2015) zijn 509 bouwkundige objecten, verspreid over alle vijf provincies, nagekeken op archeologische relevantie (ofwel 7% van het aangesloten objectenbestand). Meer dan $\frac{2}{3}$ van de gescreende objecten zijn archeologisch relevant bevonden.

Beheersplannen, premieaanvragen

Het beheersplan voor de Neanderthalsite in Veldwezelt is ingediend op 30/05 en goedgekeurd op 24/08. Eind december 2018 is een eerste premieaanvraag op basis van het beheersplan, een bijkomend advies van het INBO en de inspectierapporten van Monumentenwacht ingediend door het Gemeentebestuur van Lanaken.

Prospecties op eigen initiatief

Om meer zicht te krijgen op de mogelijkheden van de archeologische dienstverlening voor de groep van "beschermden archeologische sites" zijn er in 2018 een aantal prospectiebezoeken gebracht aan een aantal van deze sites, die (nog) niet aangesloten zijn bij Monumentenwacht. In totaal werd ongeveer $\frac{1}{3}$ van de ca. 40 beschermde sites (op 8/10/18) bezocht. De evaluatie is nog lopende, maar het is al wel duidelijk dat deze sites een eigen aanpak vragen die niet noodzakelijk overeenstemt met de standaardwerking van Monumentenwacht. Aangezien daarbovenop 10 beschermde archeologische sites aangesloten zijn bij Monumentenwacht (3 bij Mowa archeologie en 7 bij Mowa bouwkunde) hebben we momenteel een zicht op de algemene toestand en beheersproblematieken van meer dan de helft van de archeologische beschermingen.

Daarnaast deed er zich in 2018 de opportuniteit voor om een aantal prospectiebezoeken te brengen aan prehistorische urnenveldsites en celtic field complexen. Dit sloot mooi aan bij het traject voor de urnenveldsite in Kaulille, de voorbereiding en publicatie van een informatieblad over het behoud en beheer van prehistorische urnenvelden en grafheuvelcomplexen, en de lezingen die Monumentenwacht verzorgde in het kader van het project "verhalen uit de bodem" van de IOED Lage Kempen (cf. infra). Deze prospecties, van veelal (nog) niet beschermde sites zullen in 2019 verdergezet worden op initiatief van het agentschap Onroerend Erfgoed en andere betrokken actoren. De resultaten zullen verwerkt worden in enerzijds een thematisch onderzoeksrapport over "grafheuvels en grafvelden uit de metaaltijden: overzicht en problematiek van beheer" en in anderzijds de aanmaak van een thematische groep in de inventaris van archeologische zones met een fiche per site.

Kennisdeling, sensibilisering, draagvlakverbreding en expertiseopbouw

Er werd meegewerkt aan een lezingenreeks "Verhalen uit de bodem" van de IOED Lage Kempen. Het betreft een ontsluitingsproject voor drie erfgoedsites dat kadert in het Europees jaar voor cultureel erfgoed. Monumentenwacht verzorgde voor elke locatie (gemeente) een lezing rond het behoud en beheer van archeologische sites met speciale aandacht voor tips voor erfgoedambassadeurs. Er werd telkens een promotiefilmpje van Monumentenwacht Limburg ter introductie van de lezing getoond. De lezingen vonden plaats op 7/11 (urnenveld Bocholt), 28/11 (urnenvelden Hamont-Achel) en 29/11 (celtic field complex Kolisbos Neerpelt). Gespreid over de drie lezingenavonden werden ongeveer 60-70 geïnteresseerden verwelkomd. Naast interesse in archeologie was er ook interesse in de

bouwkundige werking van Monumentenwacht. Dit leidde onmiddellijk tot de aansluiting van drie nieuwe objecten.

Er werd samen met de IOED Zuid-Hageland een inspiratiedag rond grafheuvels en mottes ingericht. Hierop waren een 15-tal mensen uit de sector en van de betrokken gemeenten aanwezig. Er werden 6 sites bezocht. Per bezochte site werd een fiche opgemaakt met de belangrijkste besluiten. Deze werden aan alle aanwezigen bezorgd. Verwacht wordt dat dit in 2019 tot een aantal concrete acties zal leiden.

De bestaande informatiebladen werden verder gepromoot en er werd een nieuw informatieblad rond behoud en beheer van prehistorische urnenvelden en grafheuvelcomplexen opgemaakt. Dit zal in de loop van 2019 digitaal gepubliceerd en verspreid worden (o.a. gelinkt aan het thematisch onderzoeksrapport, cf. supra).

Er werd in 2018 ook deelgenomen aan de eerste editie van de Open Archeologiedagen. Hierbij werden op 02/06 rondleidingen op de Neanderthalsite in Veldwezelt verzorgd over 'hoe beheer je een archeologische site?'. In combinatie met de rondleidingen over de betekenis van de site en de re-enactmentactiviteit (prehistorisch kamp, koekjes bakken), was deze dag een succes (cf. inspirerende voorbeelden, inspiratiemoment 27/11).

Er werd input geleverd voor een blog van Onroerend Erfgoed over de werking van Monumentenwacht archeologie, teneinde de werking breder bekend te maken. De blog verscheen in juni-juli 2018.

In samenwerking met het abdijmuseum Ten Duinen werd er gestart met de voorbereidingen voor de lezingenreeks over het behoud, beheer en ontsluiting van ruïnes. Deze zal plaatsvinden in april-juni 2019 met één lezingenavond per provincie op een ruïne locatie.

Er is samen met de IOED en het Regionaal Landschap Lage Kempen een voorstel voor een lezing ingediend voor het Open Monumentencongres van Herita in 2019.

Er is een voorstel voor een artikel over het beheersplan van de Neanderthalsite in het tijdschrift M&L ingediend en goedgekeurd door de redactieraad. Hier wordt in 2019 verder werk van gemaakt.

Er werd informatie aangeleverd aan een studente van het Centrum Raymond Lemaire (KU Leuven) voor haar thesis over "Protected archaeological sites in Flanders".

Doorheen het werkingsjaar bouwt de monumentenwachter archeologie expertise op door het volgen van opleidingen, studiedagen, contacten met experts en literatuuronderzoek om een kwaliteitsvolle dienstverlening aan te kunnen bieden.

5.3 VAREND EN INDUSTRIEEL ERFGOED

Basisdienstverlening

Er zijn in 2018 in totaal 30 inspecties uitgevoerd, waarvan 5 voor varend erfgoed. Twee van de vijf waren herhaalinspecties en drie inspecties waren bij nieuwe objecten. Er zijn 14 inspecties gebeurd voor industrieel erfgoed, waarvan 4 inspecties bestemd waren voor de hele reeks beschermde trams, 6 inspecties voor de evenveel havenkranen van Gent, en verder nog een geklonken vakwerkconstructie, 2 stoommachines en een droogdok. Naast de varende en industriële inspecties zijn er ook 7 inspecties bouwkunde en 4 inspecties archeologie uitgevoerd. De archeologische inspecties waren 3 keer in het kader van de monitoring van de Neanderthalsite.

Naast de inspecties zijn er 9 bijkomende dienstverleningen uitgevoerd, zijnde twee diktemetingen, op de roeden van een windmolen en op de romp van een motorjacht. Verder drie resistograafmetingen als proefmetingen, waarvan één op een windmolen en twee in kerken. Daarnaast werd de monumentenwacht vijf keer ingeschakeld als hulp bij transporten (3 keer voor interieur en 2 keer voor varend erfgoed)

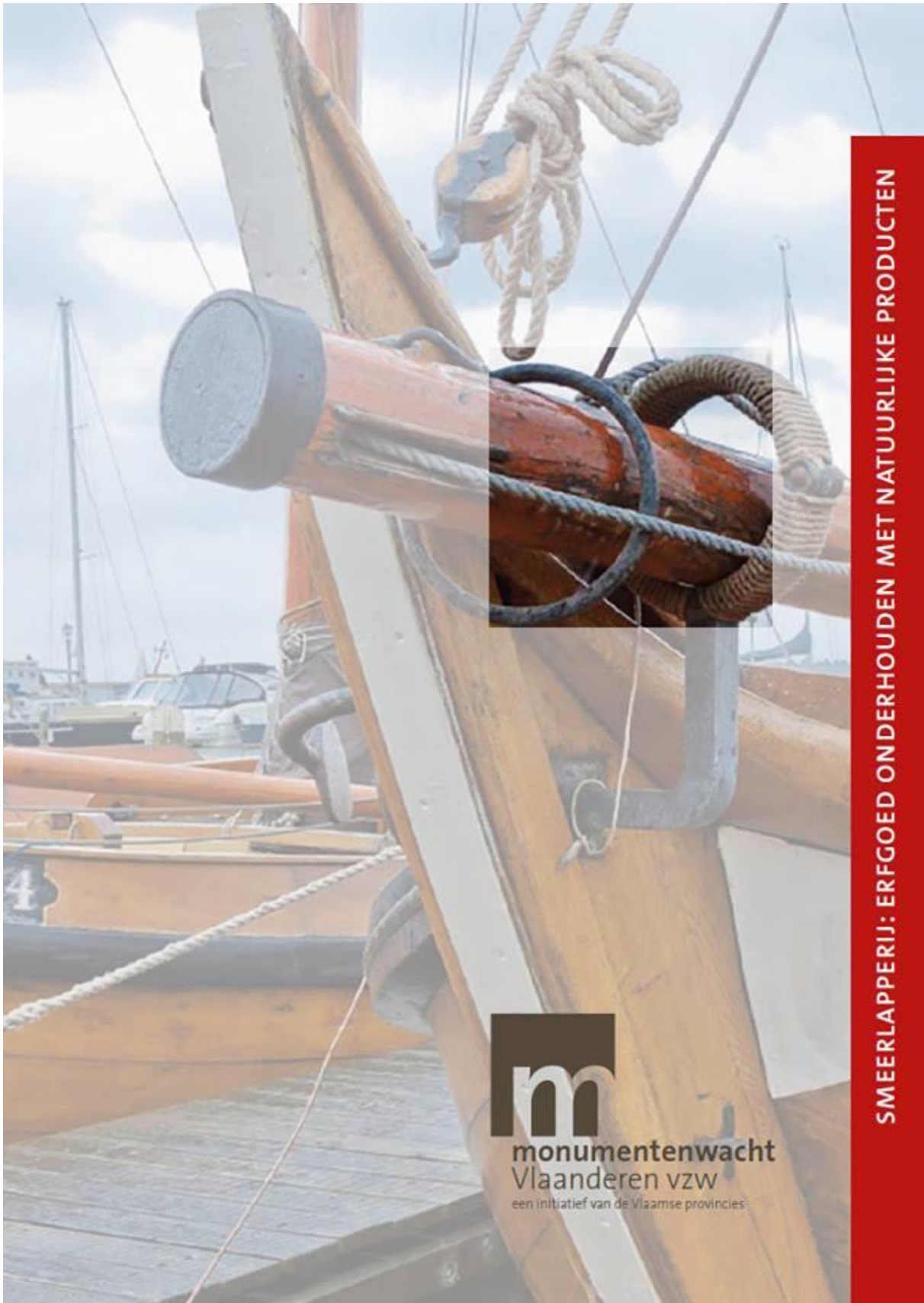
Doorheen het jaar zijn er een twintigtal informele adviezen en doorverwijzingen verleend. Vele daarvan gaan over technische zaken bij scheepsbouw en over politieke gevoeligheden in verband met ligplaatsen en subsidies. Monumentenwacht pleit voor een meer praktisch ondersteunend en generiek karakter van de subsidiëring door ateliers, droogdokken en ligplaatsen ter beschikking te stellen. Eigenaars van varend erfgoed werken in het algemeen liever aan hun schepen dan dat ze dossiers samenstellen. Alhoewel het aanbieden van ligplaatsen opgenomen is in de beleidsnota van de minister, is er met de Vlaamse Waterweg geen discussie mogelijk. De droogdokkensite in Antwerpen biedt veel opportuniteiten, maar er is nog een lange weg te gaan. Ook in Oostende en Gent zijn er mogelijkheden, maar moeten de dromers en het gemeentebestuur nog wakker schieten.

Expertisedeling en netwerking

Er is deelgenomen aan de vergaderingen van Waterkolk, het waarderingstraject bij het MAS, het molenoverleg. Verder was er deelname aan de studiedagen van Faro, gevaarlijk erfgoed en de ontmoetingsdag van ETWIE. De bibliotheek met tijdschriften is overgeheveld aan het museumschip Tordino Er zijn ook enkele werven en een viertal maritieme evenementen bezocht.

Er is een brochure geschreven over "Smeerlapperij, erfgoed onderhouden met natuurlijke producten". Het is een pleidooi voor het gebruik van eenvoudige producten als lijnolie en teer. De brochure is gepubliceerd en uitgebracht op een studiedag met lezingen en een bezoek aan de olieslagmolen van Gistel.

SMEERLAPPERIJ: ERFGOED ONDERHOUDEN MET NATUURLIJKE PRODUCTEN

m
monumentenwacht
Vlaanderen vzw
een initiatief van de Vlaamse provincies

Monumentenwacht Vlaanderen vzw
Jaarverslag 2018 | AV MOWAV 25.02.2019

Er werden demonstraties gegeven van het klinken op Open Monumentendag. Het demonstreren van het ambacht van klinken is een nevenproduct van de vorige brochure over klinknagels en bijhorende ontmoetingsdag met de leden van varend erfgoed. Veel mensen hebben geen enkel idee wat klinken inhoud en een kleine demonstratie op straat, waarbij de passanten of kinderen even moeten meehelpen is een ideale introductie.

De werking werd voorgesteld tijdens de RenoResto-vakbeurs en met een banner ook op de maritieme tentoonstelling in het Natiënhuis in Antwerpen . Er is meegewerkt aan een reportage op Radio 2 met De Madammen Deze reportage ging over de havenkranen in Gent, de openstelling ervan op Open Monumentendag en de ook over de jobinhoud van monumentenwachter varend en industrieel erfgoed. Er was een ontmoetingsdag met de leden van varend erfgoed, deze keer onder de vorm van een studiedag in verband met de publicatie van de brochure “Smeerlapperij, erfgoed onderhouden met natuurlijke producten”. Er waren een vijftigtal mensen aanwezig, maar redelijk weinig leden van het varend erfgoed.

Opleiding

- Klimtrainingen: 6 dagen waaronder een tweedaagse klimopleiding met alle monumentenwachters samen. De klimtrainingen zijn noodzakelijk om zich veilig een toegang te kunnen verschaffen tot de meest onbereikbare plaatsen, zoals in de mast van een schip, op de schouw van een fabriek of op de nok van een spantenconstructie.
- Cursus zeilen met platbodems bij Tolerant: nadat de monumentenwachter vorig jaar de theorielessen gevolgd had van deze erg interessante cursus ingericht door Tolerant, werd in 2018 de praktijk afgewerkt, onder meer met de historische schepen den Bruinen en de Jan Korneel.
- Lezingen Navigo 500 jaar zeevisserij: naar aanleiding van het verschijnen van het boek 500 jaar zeevisserij, richtte het Navigo drie namiddagen in met lezingen over het onderwerp en een rondleiding in het museum. De zeevisserij gebeurde voor het grootste deel met platbodems omwille van het karakter van ons Vlaamse land (Vlaanderen komt etymologisch van “flauma”, overstroomd gebied).

Zowel de cursus zeilen met platbodems als een grondige kennis van de geschiedenis en de ontwikkeling, zijn onontbeerlijk om een gepaste expertise in ons varend erfgoed te kunnen aanbieden.

Goedgekeurd door de Algemene Vergadering op 25/02/2019.

Alban Pols
Secretaris

Luk Lemmens
Voorzitter

